

ביאור הדף מסכת בבא בתרא דף ק"ז

מביאה הגמרא נידון מה יהיה הדין בשני אחים שחלקו ביניהם את הירושה, ולאחר מכן בא בעל חוב שאביהם היה חייב לו ממון ונטל את חובו מלקו של אחד מהם.

דעת רב שבטלה החלוקה שלהם וצריכים לחלוק מחדש את יתרת הירושה, אך דעת שמואל שאותו שהבעל חוב נטל ממנו את חלקו בירושה הפסיד את מה שנטלו ממנו. ודעת רב אסי שאותו האח נטל מאחיו רק חצי ממה שנטל ממנו הבעל חוב מתוך החלק של האח, דהיינו רבע ממה שנטל ממנו הבעל חוב, (שהרי חצי בכל מקרה היה צריך לרדת ממנו, ובחצי השני יחלקו), ואותו רבע יכול האח השני לתת לאחיו או בקרקע או בממון כנגדו. (כך דעת הרשב"ם, אך התוס' ועוד ראשונים חולקים וסוברים שכוונת רב שיתן לו האח את כל חלקו חצי בקרקע וחצי במעות).

ומבארת הגמרא שלדעת רב האחים שחלקו נחשבים יורשים ולכן אם נטל הבעל חוב חלקו של אחד מהם בטלה חלוקת הירושה, אך לדעת שמואל האחים שחלקו נחשבים כאילו הם קונים אחד מהשני את חלקו, אך כאדם שמוכר לחבירו קרקע בלא שיש לו אחריות עליה אם בעל חובו יטול אותה בחובו, ולכן אין לאח אחריות על מה שבעל חובו של אביהם נטל אותה.

ורב אסי הסתפק האם האחים דינם כיורשים ולכן ההפסד מתחלק בין שניהם או שמא הם לקוחות וההפסד רק של האח שממנו נטל הבעל חוב את הקרקע, ולכן פסק שיחלקו והאח השני ישלם לאחיו רק רבע.

ופסק רב פפא שבין בשני אחים שחלקו ולאחר מכן בא אח שלישי ממדינת הים, ובין באחים שחלקו ולאחר מכן נטל בעל חוב חלקו של אחד מהם, שהדין שמקצים מחלקם דהיינו שכל אחד נטל שלישי מחלקו לאח השלישי, או לאח שממנו נטל הבעל חוב את החוב. אך אמימר פסק שבטלה חלוקתם וצריכים לחלוק את הירושה מחדש, וכך פוסקת הגמרא להלכה.

יש דין שכאשר אדם מת והניח אשה ובנות שצריך לזונם ולפרנסם, מוכרים מירושתו כדי לזון את האשה והבנות, אמנם אין מוכרים זאת אלא על פי בית דין דהיינו שלושה ששמים את שווי הנכסים ולפי שווי זה מוכרים אותם.

והמטבעות בתקופת חז"ל היה שווים כך, מנה היה שווה עשרים וחמשה סלעים, וכל סלע היה שווה ארבע דינרים, כך שהמנה שוויו מאה דינרים.

ומביאה הגמרא ברייתא שאומרת שאם שלשה ירדו לשום את נכסי היתומים, ואחד מהם אומר שהנכסים שווים מנה ושנים אומרים ששוים מאתים או להפך, שאחד אומר במאתים ושנים אומרים במנה בטל יחיד במיעוטו, ומוכרים את הנכסים בשווים כפי שומת השניים.

ואם אחד אומר במנה ששוויו עשרים וחמשה סלעים, ואחד אומר בעשרים סלעים, ואחד אומר בשלושים סלעים, לדעת תנא קמא דנים את שווי הנכסים כפי האמצעי, ואומרים ששוים מנה דהיינו מאה דינרים.

אך לדעת רבי אליעזר ברבי צדוק דנים ששווי הנכסים הוא תשעים דינרים (שהם כ"ב וחצי סלעים).

ודעת אחרים שעושים שומה בין שלושתם דהיינו שמחשבים מה ההפרש שבו הם נחלקו ביניהם, כגון כאן שהשומה הגבוהה ביותר היא שלושים סלעים שהם מאה ועשרים דינרים, והיא עשר סלעים יותר מהשומה הנמוכה ביותר שהיא עשרים סלעים, שהם שמונים דינרים, כך שההפרש ביניהם הוא ארבעים דינרים, ואת אותם ארבעים דינרים מחלקים ומוסיפים על השומה הנמוכה ביותר, דהיינו שמוסיפים על שמונים עוד שלוש עשרה דינרים ושליש דינר.

ומבארת הגמרא במה נחלקו.

שדעת תנא קמא שדנים את שווי הנכסים במנה, כיון שלדעתו דנים את השומה בשווי הממוצע שביניהם, כיון שלשווי זה יש שנים שמודים בו, האמצעי שאמר מנה, ואף הגבוה שאמר ששווי הנכסים הוא שלושים מסכים שאין שווים פחות ממנה, ולכן דנים כפי השומה האמצעית. (ואף אם אינה ממוצעת בדיוק וכגון שהאמצעי אמר ששויה הוא כ"ח כיון ששניהם מודים לשווי זה, רשב"ם).

ודעת רבי אליעזר בר' צדוק שנדון בתשעים כיון שאנו מנסים להכריע כמה שווי הקרקע שהם באו לשום, ולכן אנו אומרים שהקרקע שווה תשעים, וזה שאמר ששוויה שמונים (עשרים סלעים) טעה והפחית את שוויה בעשרה דינרים, וזה שאמר ששוויה מאה טעה אף הוא בעשרה דינרים, אלא שהוא הוסיף אותם על שוויה.

עמוד ב'

ושואלת הגמרא שלפי דברי ר' אליעזר ב"ר צדוק נוכל לומר את אותו הדבר גם אם נפסוק ששוויה מאה ועשר, ונאמר שזה שאמר ששוויה מאה (מנה) טעה והפחית את שוויה בעשרה דינרים, וזה שאמר ששוויה מאה ועשרים (שלושים סלעים) טעה אף הוא בעשרה דינרים, אלא שהוא הוסיף אותם על שוויה.

ועונה הגמרא שעדיף לנו לפסוק כמו השניים ששמו את שווי השדה בשווי נמוך יותר, כיון שתפסת מרובה לא תפסת, ועדיף לפסוק כשווי הזה שהרי כולם מודים שהוא שווה לכל הפחות קרוב לשווי זה.

ודעת אחרים שעושים שומה בין ומחלקים, שכיון שההפרש ביניהם הוא ארבעים דינרים, את אותם ארבעים דינרים מחלקים לשלוש ומוסיפים על השומה הנמוכה ביותר, דהיינו שמוסיפים על שמונים עוד שלוש עשרה דינרים ושליש דינר. ודנים את שווי השדה כתשעים ושלוש דינרים ושליש דינר.

ומבארת הגמרא את טעמם של אחרים, שאותו שאמר שהקרקע שווה שמונים דינרים (דהיינו עשרים סלעים) טעה בשלושה עשרה ושליש פחות משווי הקרקע, ואותו שאמר שהקרקע שווה מאה דינרים (דהיינו כ"ה סלעים) טעה אף הוא באותו השיעור, ולמרות זאת לא אמר ששווי הקרקע הוא מאה וששה דינרים ושתי שלישי, כיון שחשש להוסיף כל כך על חבירו שאמר שמונים.

ושואלת הגמרא שלפי טעמם של אחרים נוכל לומר את אותו הדבר גם אם נפסוק ששווי הקרקע הוא מאה ושלושה עשרה ושליש, שנאמר שאותו שאמר שהקרקע שווה מאה דינרים (דהיינו עשרים וחמשה סלעים) טעה בשלושה עשרה ושליש פחות משווי הקרקע, ואותו שאמר שהקרקע שווה מאה ועשרים דינרים (דהיינו שלושים סלעים) טעה אף הוא באותו השיעור, אך למרות זאת לא אמר ששווי הקרקע הוא מאה עשרים וששה דינרים ושני שלישי, כיון שחשש להוסיף כל כך על חבירו שאמר ששוויה מאה דינרים.

ועונה הגמרא שעדיף לנו לפסוק כמו השניים ששמו את שווי השדה בשווי נמוך יותר, כיון שתפסת מרובה לא תפסת, ועדיף לפסוק כשווי הזה שהרי כולם מודים שהוא שווה קרוב לשווי זה.

ופסק רב הונא שהלכה כאחרים, ותמה רב אשי שהרי איננו מבינים את טעמם של אחרים וכיצד נפסוק כמוהם.

ומביאה הגמרא שאף דייני גולה דהיינו שמואל וקרנא שנו שהלכה כאחרים שעושין שומה בין שלושתם ומוסיפים שלישי ממנה על שווי הקרקע, ואף עליהם אמר רב הונא שהלכה כמותם, ואף בזה תמה עליו רב אשי שהרי איננו מבינים את טעמם של אחרים וכיצד נפסוק כמוהם.

משנה. האומר לחבירו חצי שדה אני מוכר לך, משמנים ביניהן דהיינו עושים חשבון שווה בשווה, ונוטל הקונה חצי משדהו של המוכר. ואם אמר לו המוכר חציה בדרום אני מוכר לך, משמנים ביניהן ונוטל חציה בדרום. והמוכר מקבל עליו את מקום הגדר והחריץ שלפני הגדר שמונע מהחיות להיכנס לשדה, וכן את החריץ הקטן שלפני החריץ הגדול המכונה בן חריץ. וכמה הוא חריץ ששה טפחים ובן חריץ שלשה.

גמרא. ביאר ר' חייא בר אבא בשם ר' יוחנן שמה שאמרה המשנה שהקונה נוטל חצי מהשדה, הכוונה לחציו הכחוש של השדה, וכששמע זאת ר' חייא בר אבא מר' יוחנן הוא שאל אותו שהרי שנינו במשנה שהקונה והמוכר משמנים ביניהם, דהיינו שחולקים ביניהם שווה בשווה.

והשיב לו ר' יוחנן שכיון שהוא אכל תמרים בבבל ועידן את עצמו הוא לא היה עוסק בתורה ולא העמיק בה, שהרי בסיפא של המשנה שהמוכר אמר בפירוש שהוא מוכר את חציה הדרומי של השדה נאמר שהם משמנים ביניהן ונוטל חציה שבדרום, ואם כוונת המשנה שהם חולקים את השדה שווה בשווה, מה שייך לומר שמשמנים ביניהם, שמשמעותו שהם עושים חשבון אחד עם השני.

אלא וודאי שכוונת המשנה שהקונה נוטל את חצי השדה הכחושה, אלא שמשמנים ביניהם בממון, וכלומר שעושים חשבון כמה שווה השדה כולה, ואם היא שווה למשל מאה דינרים, המוכר נותן לקונה את חלקה הכחוש של השדה שהוא בשווי חמישים דינרים, כך שהוא נותן לו בפועל יותר מחצי מהשדה, כי החלק הכחוש שווה פחות מהחלק המעולה שבשדה, אלא שבשווי הוא נותן לו חצי מהשדה.

ובסיפא של המשנה המוכר נותן לקונה חלק בשדה ששוויו כפי חציה שבדרום, ואם חציה שבדרום שווה למשל ארבעים דינרים נותן לו את החלק הכחוש שבשדה בשווי ארבעים דינרים.